

ΘΕΜΑ 3^ο (ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ - ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1ο ΚΕΙΜΕΝΟ

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

«ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΧΑΡΕΣ»

Όμορφος κόσμος, ήθικός, άγγελικά πλασμένος!
Δ. Σολωμός

I. ΚΑΛΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

Είναι ένας άγαθος γεροντάκος. Έπειτα από τριάντα χρόνων ύπηρεσία, έχει να διατρέξει όλους τους βαθμούς. Γραφεύς στο πρωτόκολλο.

Πάντα έκανε τη δουλειά του εύσυνείδητα, σχεδόν με κέφι. Σκυμμένος από το πρωί ως το βράδυ στο παρθενικό βιβλίο του, περνούσε τους αριθμούς και άντέγραφε τις περιλήψεις. Κάποτε, μετά την καταχώριση ενός εισερχομένου ή ενός εξερχομένου, έτράβαγε μια γραμμή που έβγαινε από την τελευταία στήλη και προχωρούσε προς το περιθώριο, έτσι σαν απόπειρα φυγής. Αυτή ή ούρα δέν είχε θέση εκεί μέσα, όμως την τραβούσε βιαστικά, με πείσμα, θέλοντας να εκφράσει τον έαυτό του. Άν έσκυβε κανείς πάνω στην άπλη και ίσια γραμμούλα, θα διάβαζε την ιστορία του καλού υπαλλήλου.

Νέος ακόμη, μπαίνοντας στην ύπηρεσία, έχαιρέτησε με συγκαταβατικό χαμόγελο τους συναδέλφους του. Έτυχε να καθίσει σ' αυτήν την καρέκλα. Κ' έμεινε εκεί. Ήρθαν άλλοι άργότερα, έφυγαν, έπέθαναν. Αυτός έμεινε εκεί. Οί προϊστάμενοί του τον θεωρούσαν άπαραίτητο. Είχε αποκτήσει μία φοβερή, μοιραία ειδικότητα.

Έλάχιστα πρακτικός άνθρωπος. Τίμιος, ιδεολόγος. Μ' όλη τη φτωχική του εμφάνιση, είχε αξιώσεις εúπατρίδου. Ένα πρωί, επειδή ο Διευθυντής του τοϋ μίλησε κάπως φιλικότερα, έπηρε το θάρρος, τοϋ άπάντησε στον ένικό, έγέλασε μάλιστα άνοιχτόκαρδα και τον χτύπησε στον ώμο. Ο κύριος Διευθυντής τότε, μ' ένα παγωμένο βλέμμα, τον εκάρφωσε πάλι στη θέση του. Κ' έμεινε εκεί.

Τώρα, βγαίνοντας κάθε βράδυ από το γραφείο, παίρνοντας τον παραλιακό δρόμο, βιαστικός βιαστικός, γυρίζοντας δαιμονισμένα το μπαστούνι του με την ώραία, νικέλινη λαβή, γράφει κύκλους μέσα στο

ἄπειρο. Καὶ μέσα στοὺς κύκλους τὰ σημεῖα τοῦ ἀπείρου. Ὅταν περάσει τὰ τελευταῖα σπῖτια, θ' ἀφήσει πάντα νὰ ξεφύγει ψηλὰ μὲ ὄρμη τὸ μπαστούνι του, ἔτσι σὰν ἀπόπειρα λυτρωμοῦ.

Μετὰ τὸν περίπατο τρυπώνει σὲ μία ταβέρνα. Κάθεται μόνος, ἀντίκρυ στὰ μεγάλα, φρεσκοβαμμένα βαρέλια. Ὅλα ἔχουν γραμμένο πάνω ἀπ' τὴν κάνουλα, μὲ παχιά, μαῦρα γράμματα, τ' ὄνομά τους: Πηνειός, Γάγγης, Μισσιτσιππῆς, Τάρταρος. Κοιτάζει ἐκστατικὸς μπροστά του. Τὸ τέταρτο ποτηράκι γίνεται ποταμόπλοιο, μὲ τὸ ὁποῖο ταξιδεύει σὲ θαυμάσιους, ἄγνωστους κόσμους. Ἀπὸ τὰ πυκνὰ δέντρα, πίθηκοι σκύβουν καὶ τὸν χαιρετᾶνε. Εἶναι εὐτυχής.

Ερώτημα: Να εντοπίσετε το θέμα του διηγήματος και αξιοποιώντας τους κειμενικούς δείκτες να επισημάνετε πως το παρουσιάζει ο Καρυωτάκης. Πώς κρίνετε τη στάση του ἥρωα; Τεκμηριώστε την απάντησή σας σε ἓνα κείμενο 200 λέξεων.

Απάντηση: Στο συγκεκριμένο διήγημα, ο Καρυωτάκης πραγματεύεται το θέμα της αλλοτρίωσης του εργαζομένου στο πλαίσιο ενός απρόσωπου και αναξιοκρατικού διοικητικού μηχανισμού. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ ἓνα ἔντονα δηκτικό και ειρωνικό ὄψος, φτάνοντας σε σημεῖο ἀκόμα και νὰ χλευάζει τὸ σύστημα ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἥρωα τοῦ διηγήματος. Ἡ καταγγελία τῆς – μόνου φαινομενικά- θετικῆς εἰκόνας τοῦ συστήματος γίνεται ἐμφανῆς ἀπὸ τὸν στίχο τοῦ Σολωμοῦ στὴν προμετωπίδα τοῦ κειμένου, μὲ τὸ πομπώδες ὄψος τῆς καθαρεύουσας που μιμείται τὴν ξύλινη γλῶσσα τῆς γραφειοκρατίας, καὶ τονίζεται στὸν τίτλο, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ επαληθευτεῖ στὴ συνέχεια, ἀφοῦ «καλός» υπάλληλος εἶναι αὐτός που ἀδιαμαρτύρητα ἀποδέχεται τὴ στασιμότητα τοῦ καθηλωμένος στὴ καρέκλα («Κ' ἔμεινε ἐκεῖ»). Βέβαια, ὁ Καρυωτάκης χρησιμοποιεῖ καὶ δύο παρομοιώσεις («ἔτσι σαν ἀπόπειρα φυγῆς» καὶ «ἔτσι σαν ἀπόπειρα λύτρωσης») που ἐπιτείνουν τὴν ειρωνεία σχετικὰ μὲ τὴν κατάσταση τοῦ ἐγκλωβισμένου στὴ γραφειοκρατία υπαλλήλου. Τέλος, ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ ἀνωθυμία τοῦ ἥρωα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἓνα συγκεκριμένο άτομο ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἓναν τύπο που συνοψίζει τὰ γνωρίσματα μιᾶς συγκεκριμένης κοινωνικῆς ομάδας, τὰ ὁποῖα καὶ δίνονται μὲ τὴν ἐκεταμένη χρῆση τῆς περιγραφῆς, μὲ τὴ χρῆση καὶ ποικίλων ἐπιθέτων (πρακτικὸς, Τίμιος, ιδεολόγος κ.α.).

Είναι σαφές ότι δεν μπορούμε να συμφωνήσουμε με τη στάση και τη νοοτροπία του ήρωα, γιατί η υποτέλεια που επιδεικνύει και η απόλυτα κομφορμιστική του διάθεση συντελούν στη διαιώνιση ενός συστήματος που οδηγεί τον εργαζόμενο σε ψυχικό και πνευματικό μαρασμό. Σίγουρα, η ατομική μάχη απέναντι σε ένα διεφθαρμένο σύστημα είναι μία πολύ δύσκολη υπόθεση και ελάχιστα αποτελεσματική. Γι' αυτό είναι απαραίτητο οι ατομικές διεκδικήσεις να γίνουν συλλογικά αιτήματα ώστε να αναδειχθεί, να διεκδικηθεί και τελικά να επιτευχθεί η επιθυμητή αλλαγή.

2^ο ΚΕΙΜΕΝΟ

Μπέρτολντ Μπρεχτ, απόσπασμα από το έργο «Τέσσερα Νανουρίσματα» (μετάφραση: Γ. Κεντρωτής)

Εισαγωγικό σημείωμα: Πρόκειται για ένα ποίημα με διδακτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Ο Μπρεχτ αναθέτει σε μια μάνα να νανουρίσει το μωρό της με έναν ξεχωριστό τρόπο, διηγούμενη τα προβλήματα που θα βιώσει μεγαλώνοντας σε ένα άδικο σύστημα και καλώντας το να αγωνιστεί για έναν καλύτερο και δικαιότερο κόσμο.

[...]

Γιε μου, άκουσε τη μάνα σου – άκου τη μιλιά μου:
φριχτή πανούκλα αντίς ζωή σε περιμένει.
Μα εγώ δεν σε κουβάλαγα μες στην κοιλιά μου,
τροφή για νά 'χει το κακό εξασφαλισμένη.

Υπάρχει ό,τι δεν έχεις – δεν έχάθηκε, όχι!
Αν δεν σ' τα δίνουνε, να τους τα πάρεις μύρια!
Εγώ δεν σ' έφερα στου κόσμου αυτή την κόχη
τις νύχτες να κοιμάσαι κάτω από γεφύρια.

[...]

Τις νύχτες ξαγρυπνώ σιμά σου ώρα την ώρα·
Σε νιώθω: σφίγγεις τη μικρή γροθιά σου. Φά' τους!
Για πόλεμο σε λογαριάζω απ' τα τώρα –
ποτέ μην καταπιείς τα σκατοψέματά τους!

Με τους συντρόφους σου (αχ, να γλυκαθούν μου οι πόνοι!)
τη δύναμη εκείνων να τήνε κάν'τε σκόνη!
Εσύ, γιέ μου, κι εγώ και όλοι οι όμοιοί μας
αντάμα νά 'μαστε για πάντα στη γραμμή μας,
για νά 'ν' όλοι οι άνθρωποι ίσοι που η γης σηκώνει!

Ερώτημα: Να αναπτύξετε τους βασικούς προβληματισμούς – θέματα που πραγματεύεται το ποίημα, αξιοποιώντας και τους κειμενικούς του δείκτες (200 λέξεις).

Απάντηση: Το βασικό ζήτημα που πραγματεύεται το συγκεκριμένο λογοτεχνικό κείμενο είναι ο αγώνας που πρέπει να δώσει ο άνθρωπος για να διεκδικήσει τα δικαιώματά του και να εξασφαλίσει μια αξιοπρεπή ζωή. Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να διακρίνουμε δύο επιμέρους θέματα: Καταρχάς, ο αγώνας αυτός απαιτείται να είναι σκληρός, επίμονος και ανελέητος, όπως καταδεικνύει και η χρήση της προστακτικής έγκλισης («Φά' τους», «μην καταπιείς», κάν'τε σκόνη») που δηλώνει την αγανάκτηση της οργισμένης μάνας για τις αδικίες που πρόκειται να υποστεί και ο γιος της, αλλά και τονίζοντας την ανάγκη για κοινωνική επανάσταση. Παράλληλα, οι μεταφορές που χρησιμοποιεί ο ποιητής, («Για πόλεμο σε λογαριάζω απ' τα τώρα», «μην καταπιείς τα σκατοψέματα τους»), σε συνδυασμό με τη χρήση πιο λαϊκής και απλής φρασεολογίας, εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό της προετοιμασίας για την επερχόμενη μάχη. Ο αγώνας αυτός όμως επιβάλλεται να είναι συλλογικός, όπως φαίνεται ξεκάθαρα και στην τελευταία στροφή, με την αναφορά σε «συντρόφους» και τη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου.

Εξίσου σημαντικό θέμα που τίθεται στο ποίημα είναι η ανάγκη να προετοιμαστεί ο άνθρωπος από πολύ μικρή ηλικία για τον αγώνα αυτό, να ενστερνιστεί από παιδί το μαχητικό και διεκδικητικό πνεύμα, το οποίο και προσπαθεί να εμφυσήσει η μάνα με τα λόγια της στο γιο της. Έτσι, το παιδί θα αποκτήσει αγωνιστική συνείδηση, θα γαλουχηθεί με το πνεύμα της μάχης και της αμφισβήτησης, ώστε να μην αποτελέσει θύμα των προνομιούχων αυτού του κόσμου, διαγωνίζοντας την κοινωνική αδικία. Όλα αυτά όμως προϋποθέτουν συλλογικό αγώνα, αέναη πάλη, έναν συνεχή πόλεμο «για να 'ν' όλοι οι άνθρωποι ίσοι που η γης σηκώνει!»